

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**АКТИВІЗАЦІЯ СЛОВНИКА ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБОМ ГРИ «ДАЙ ВІДПОВІДЬ ЗА 5 СЕКУНД»**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 241М групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»

Хандусенко Наталя Вікторівна

Керівник к.пед.н. Цюпак І.М.
Рецензентка вихователька-методистка
Херсонського закладу дошкільної освіти №40
Херсонської міської ради Н.В. Величко

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи словникової роботи з дітьми дошкільного віку засобом гри.....	8
1.1. Аналіз досліджень з вивчення проблеми розвитку словника дитини дошкільного віку	8
1.2. Завдання та зміст словникової роботи з дітьми дошкільного віку	12
1.3. Класифікація мовленнєвих ігор для дітей дошкільного віку.....	16
РОЗДІЛ 2. Експериментальне вивчення специфіки активізації словника дитини дошкільного віку засобом гри «Дай відповідь за 5 секунд».....	20
2.1. Рівні сформованості активного словника дитини дошкільного віку.....	20
2.2. Специфіка активізації словника дитини дошкільного віку засобом гри «Дай відповідь за 5 секунд».....	26
РОЗДІЛ 3. Аналіз результатів експериментального дослідження....	34
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	46
Додаток А. Основні завдання розвитку словника дитини дошкільного віку (за А. Богуш).....	46
Додаток Б. Словникова робота у молодших групах за програмою «Дитина».....	47
Додаток В. Словникова робота у середній групі за програмою «Дитина».....	48
Додаток Г. Словникова робота у старшій групі за програмою «Дитина».....	49

Додаток Д. Словникова робота з дітьми сьомого року життя за програмою «Дитина».....	50
Додаток Ж. Методика «Назви знайомі слова».....	51
Додаток З. Бланк до методики «Назви знайомі слова».....	52
Додаток К. Методика «Розкажи про слово».....	53
Додаток Л. Бланк до методики «Назви знайомі слова».....	56
Додаток М. Характеристика та опис настільно-друкованої гри «Дай відповідь за 5 секунд. Юніор».....	57
Додаток Н. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	60

ВСТУП

На сучасному етапі свого розвитку дошкільна освіта спрямована на виконання Базового компонента дошкільної освіти в Україні, згідно з яким саме «мовленнєве виховання забезпечує духовно-емоційний розвиток дитини». Добре розвинене мовлення слугує засобом повноцінного спілкування і розвитку особистості дошкільника. А лексика як найважливіша частина мовленнєвої системи має загальноосвітнє і практичне значення. Словник є однією з провідних мовленнєвих характеристик особистості, що формується на етапі дошкільного дитинства. Тому Базовий компонент дошкільної освіти розглядає як кінцеву мету словникового розвитку випускника дошкільного закладу сформованість у нього мовленнєвої, в тому числі лексичної, компетентності.

Проблемою формування словника дітей дошкільного віку займалися багато дослідників. Аналіз природи слова та особливостей освоєння дітьми лексики здійснювали Є. Тихеева, М. Кони́на, Л. Пенъєвська, В. Логінова, В. Гербова, А. Іваненко, В. Яшина. Специфіка засвоєння слова як лексичної системи, його зв'язки з іншими лексичними одиницями вивчали Ф. Сохін, О. Ушакова, Є. Струніна.

У дослідженнях Алексєєнко-Лемовської Л., Горбунової Н. розкрито теоретико-методологічні засади становлення слова у дітей в онтогенезі, розкрито проблеми розвитку, збагачення словника та лексичної роботи з дітьми в теорії і практиці дошкільної освіти, акцентовано увагу на можливості збагачення словника дитини у різних видах діяльності дитини.

Важливою умовою активізації словника дошкільника є вибір ефективних, доцільних методів і прийомів, а також форм здійснення даної роботи педагогами. Організація мовленнєвих ігор хоч і є традиційним методом у дошкільній освіті, але вимагає творчого підходу, оновлення методики їх проведення за рахунок пошуку ефективних

прийомів керівництва, мотивації дітей, використання настільно-друкованих ігор мовленнєвого змісту. Виходячи з вище викладених теоретичних положень, ми сформувавши мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дослідження розроблялася в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів».

Мета дослідження: обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» як засіб активізації словника дитини дошкільного віку.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання:**

1. Проаналізувати дослідження з вивчення проблеми активізації словника дитини дошкільного віку.
2. Уточнити зміст словникової роботи з дітьми дошкільного віку та класифікації мовленнєвих ігор для дітей дошкільного віку.
3. Визначити рівні, критерії та показники сформованості активного словника дитини дошкільного віку.
4. Схарактеризувати та експериментально перевірити ефективність використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» як засіб активізації словника дитини дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: розвиток мовлення дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження: активізація словника дитини дошкільного віку засобом гри «Дай відповідь за 5 секунд».

В основу дослідження покладено **гіпотезу:** активізація словника дитини дошкільного віку засобом гри «Дай відповідь за 5 секунд», буде ефективним, якщо забезпечити:

- емоційно-виразне спілкування вихователя з дітьми, яке

допомагає викликати інтерес, глибше осмислити матеріал, активізувати мовлення дитини;

- систематичне, послідовне стимулювання і підтримання дитячої допитливості та уміння спостерігати за допомогою широкого спектра мовленнєвих ігор, прийомів, засобів та форм організації дітей під час використання настільно-друкованих ігор;
- організацію відповідного середовища і залучення до роботи батьків та інших дорослих з метою активізації словника дитини дошкільного віку засобом гри «Дай відповідь за 5 секунд».

Для розв'язання поставлених у магістерській роботі завдань та перевірки гіпотези було використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні - вивчення та аналіз педагогічної, психологічної та методичної літератури - для обґрунтування теоретичних засад дослідження; аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, прогнозування - для зіставлення теоретичних і практичних підходів до розуміння особливостей процесу активізації словника дитини дошкільного віку; вивчення й узагальнення педагогічного досвіду щодо активізації словника дитини дошкільного віку, використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» у роботі з дітьми дошкільного віку; емпіричні - опитування, анкетування, тестування, проєктивні тести, спостереження (констатувальний та формувальний) - для перевірки ефективності активізації словника дитини дошкільного віку; методи математичної статистики - для проведення якісного аналізу одержаних результатів на основі встановлення кількісних показників щодо оцінювання досліджуваного явища, а також підтвердження їхньої достовірності.*

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні специфіки використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» як засобу активізації словника дитини старшого дошкільного віку.

Практична значущість кваліфікаційної роботи в тому, що діагностичний інструментарій, гра «Дай відповідь за 5 секунд» можуть бути використані в роботі закладу дошкільної освіти у старшій групі як засіб активізація словника дитини. Матеріал можна використовувати для написання курсових робіт, доповідей, виступів на педагогічних радах з метою розкриття переваг використання настільно-друкованих ігор з розвитку та формування мовлення дітей дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення на засіданнях кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету та на IX Міжнародній науково-практичній конференції «International scientific innovations in human life» (17-19 листопада 2021 р., м. Манчестер, Великобританія) у доповіді «Специфіка активізація словника дитини дошкільного віку засобом гри «Дай відповідь за 5 секунд»».

Структура дослідження: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел й додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СЛОВНИКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ГРИ

1.1. Аналіз досліджень з вивчення проблеми розвитку словника дитини дошкільного віку

У сучасній методиці словникова робота розглядається як цілеспрямована педагогічна діяльність, яка забезпечує ефективне оволодіння дитиною словниковим складом рідної мови. Формування словника є однією з важливих завдань розвитку мовлення. У дошкільному віці дитина повинна оволодіти таким словником, який дозволив би їй спілкуватися з однолітками і дорослими, в майбутньому успішно навчатися в школі, розуміти літературу, телевізійні і радіопередачі тощо.

Аналіз досліджень з вивчення розвитку мовлення дитини дошкільного віку засвідчив, що проблему своїх роботах розглядали Богуш А. [5; 6; 7; 8], Гавриш Н. [9; 10], Саприкіна О. [24], Луцан Н. [8], Чекаліна В. [32], Дуткевич Т., Приймак С. [14], Маргітич М. [18], Крутій К. [17], Трифонова О. [28]. Науковцями розкрито особливості розвитку та формування мовлення дітей раннього та дошкільного віку за напрямками: звукова культура мовлення, словникова робота, граматична правильність мовлення та зв'язне мовлення (діалогічне та монологічне). Проте, нашу увагу привертають дослідження, що розкривають проблему розвитку, формування та активізації словника (активного та пасивного) дитини дошкільного віку.

Одним із головних завдань мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку на думку А. Богуш - є словникова робота [8, с. 318]. Як зазначає авторка, процес формування словникового запасу дитини – «це тривалий, складний процес кількісного накопичення слів, засвоєння

соціально закріплених значень та вміння доречно використовувати їх у конкретних умовах спілкування».

Актуальність проблеми дослідження словникової роботи з дітьми дошкільного віку, на думку Алексеєнко-Лемовська Л., зумовлена появою «нових видів діяльності, ускладнення спілкування з дорослими та однолітками, розширення кола життєвих зв'язків і відносин, до яких включена дитина, що призводить до інтенсивного розвитку, по-перше, усіх аспектів розвитку мовлення (словника, звукової культури, граматичної будови), по-друге, його форм (контекстного та пояснювального) і функцій (узагальнювальної, комунікативної, планувальної, регулювальної, знакової)» [2, с. 58-64.]. Авторка розглядає можливості збагачення словника дитини дошкільного віку у театральній ігровій діяльності.

У дослідженні Горбунової Н. висвітлено аналіз проблеми розвитку словника дітей старшого дошкільного віку [12]. Авторкою обґрунтовано різні підходи до вивчення слова та організації словникової роботи: системний, діяльнісний, компетентнісний.

Уваги в роботі Горбунової Н. заслуговує розкритий у дослідженні «змістовий аспект розвитку словника дітей старшого дошкільного віку в різних видах мовленнєвої діяльності» [12, с. 292].

Щодо специфіки організації словникової роботи з дошкільниками, на думку Горбунової Н., потрібно дотримуватися таких педагогічних умов:

«- створення позитивного емоційного тла для занурення дітей у комунікативно-мовленнєве середовище;

- дотримання послідовності етапів розвитку словника дітей (занурення, орієнтація, диференціація, активне вживання) за пріоритетності індивідуальних форм словникової роботи над загальногруповими;

- інтеграція цілеспрямованої словникової роботи в різні види мовленнєвої діяльності (художньо-мовленнєва, навчально-мовленнєва, мовленнєво-ігрова);

- взаємодія дошкільного навчального закладу з родинами в роботі з розвитку словника дітей» [12].

Отже, із зазначеного Горбуновою Н. можна стверджувати, що розвиток словника дитини потрібно реалізовувати через різні види мовленнєвої діяльності. Із запропонованих видів, нашу увагу привертає мовленнєво-ігрова.

Ефективним засобом збагачення й активізації словника, на думку Алексеєнко-Лемовською Л., є театральна-ігрова діяльність, можливості якої «зумовлені тим, що вона виступає в трьох аспектах: як гра, праця та видовище» [2]. Так, стверджує автор монографії, що саме під час гри відбувається активізація слів.

Сахарова О. розкриває проблему збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання, а саме через методику гімнастики пробудження [25, с. 21-24]. Авторкою схарактеризовано основні завдання і принципи побудови вправ, методику проведення гімнастики пробудження [26, с. 246-249] з метою збагачення та активізації словника дітей молодшого дошкільного віку. Зроблене дослідження привертає увагу до нетрадиційного підходу до словникової роботи у позазаняттєвий час.

Дослідження проведене Івашко С., присвячене проблемі словникової роботи з дітьми на етапі дошкільного дитинства засобом народознавства [15] й направлене на збагачення мовлення дітей народознавчою лексикою. Авторкою уточнено зміст основних понять, розширено та доповнено зміст понять «лексика», «словниковий запас».

Проаналізувавши наукову літературу Івашко С. зазначає, що «словник поділяють на активний і пасивний» та подає їх тлумачення. Так, пасивний словник – «це слова, які мовець розуміє, але не завжди

вживає». Щодо складової активного словника – це «слова, які мовець не тільки розуміє, але і користується ними в активному мовленні. Кількість слів в активному словнику людини визначає багатство і культуру її мови». [15, с. 11]. Погоджуємося з висновком автора, що пасивний словник завжди більший активного, що й привернуло увагу до цього явища.

Албул В. у своєму дослідженні розглядає специфіку різних засобів розвитку словника у дітей старшого дошкільного віку, серед яких виділяє такі: театралізована діяльність, дидактичні ігри, настільно-друковані ігри, праця (господарсько-побутова, ручна, у природи), сприймання довкілля, природи та різних видів образотворчого мистецтва, художня література, використання технічних засобів, мовлення вихователя [1, с. 3-12]. Автором представлено систему словникової роботи зі збагачення лексики у дітей старшого дошкільного віку шляхом використання художніх творів.

Чаговець А., Сировою Ю. та Колосовою С. проаналізовано наукові розробки Н. Гавриш й визначено «активну позицію дитини як свідомого мовця». Головною основою підтримки мовленнєвої активності, на думку науковців - це «створювати умови, щоб забезпечити мовленнєве самовираження в різних видах дитячої активності» [31, с. 264]. Також, наголошено на потребі у створенні емоційно насиченого розвивального середовища, яке з поглядів Н. Гавриш [9, с. 37] «стимулюватиме активну інтелектуально-мовленнєву діяльність дітей протягом усього дня й активну комунікацію з дорослими й однолітками. Отже, можна констатувати узагальнену думку науковців, що мовленнєва робота має вийти за межі мовленнєвих занять і відбуватися протягом усього дня в різних формах роботи та видах діяльності дітей.

Таким чином, проблему розвитку, збагачення та активізації словника дітей дошкільного віку розкрито у дослідженнях сучасних

науковців, які вказують на потребі організації словникової роботи не лише на спеціально організованих заняттях, а й поза ними. Використовувати всі можливі види активної та пасивної діяльності дошкільників для реалізації завдань словникової роботи.

1.2. Завдання та зміст словникової роботи з дітьми дошкільного віку

Зміст словникової роботи в різних вікових групах визначається на основі аналізу дошкільної освітньої програми: це лексика, необхідна дитині для спілкування, задоволення своїх потреб, орієнтування в навколишньому, пізнання світу, розвитку та вдосконалення різних видів діяльності.

Фундатор дошкільної лінгводидактики А. Богуш виокремлює три основні завдання розвитку словника дитини дошкільного віку [6, с. 323]:

- збагачення кількісного складу лексики;
- якісне засвоєння лексики;
- активізація словника.

У *додатку А* подано повне розкриття завдань розвитку словника дитини дошкільного віку за А. Богуш.

Увагу нашого дослідження зосереджуємо на останньому завданні, що ґрунтується на активізації словника.

Так, у дослідженні Гноєвської О. зазначено, що активізація словника засноване на роботі з двома категоріями: «пасивний словник (слова, які дитина розуміє, пов'язує з певними уявленнями, але не вживає) і активний словник (слова, які дитина не тільки розуміє, але активно, свідомо при всякому зручному випадку вживає в мові)» [11, с. 37].

У роботі з дітьми важливо, на думку Гноєвської О. та Федкевич Л., щоб нове слово увійшло в активний словник, а «це відбувається

тільки в тому випадку, якщо воно буде закріплено і відтворене ними в мовленні. Дитина повинна не тільки чути мовлення вихователя, а й відтворювати її багато разів, тому що при сприйнятті бере участь, в основному, тільки слуховий аналізатор, а в говорінні – ще й м'язово-руховий і кінестетичний аналізатори» [11, с. 37-38; 29, с. 210].

Особливість словникової роботи полягає в тому, що вона пов'язана з усіма видами діяльності. У дитячому садку велике значення для розвитку словника набувають спеціальні мовленнєві заняття. Але часу, який відводиться для словникової роботи на заняттях, недостатньо для практичного засвоєння мовлення, тому вона повинна ширше використовуватися в моментах повсякденного життя, на немовних заняттях (малювання, ліплення, аплікація, конструювання, фізкультурні тощо) та під час режимних моментів. Саме повсякденне життя надає більше можливостей для закріплення мовленнєвих навичок і умінь, отриманих дітьми на заняттях.

Тиндюк Н. зазначає, що особливості розвитку дитячого словника досить повно вивчені у фізіології, психології, психолінгвістиці [27, с. 145-148]. У дослідженні науковця вказано, що «у розвитку словника дітей дошкільного віку виділяють дві сторони: кількісне зростання словникового запасу і його якісний розвиток», тобто оволодіння дитиною значеннями слів які вона почула.

Розглянемо зміст словникової роботи з дітьми дошкільного віку. У дослідженні А. Богуш визначено, що «з обов'язкового лексичного запасу дитини дошкільного віку можна виокремити такі основні групи слів:

1) слова, що позначають конкретні поняття - назви дій, предметів, ознак, якостей;

2) слова, що позначають абстрактні, видові, родові, узагальнювальні поняття (засвоєння цієї групи слів можливе лише на основі формування знань понятійного характеру, тобто засвоєння слів першої групи);

3) значення багатозначних слів, антонімів, синонімів, смислових відтінків слів і словосполучень;

4) образні слова та слова з переносним значенням» [6, с. 325].

Гноєвська О. таким чином характеризує зміст словникової роботи: «на основі розширення уявлень і знань збільшувати запас слів, що означають назви предметів, їх якості та властивості, професії, частини доби» [11, с. 38]. Цитуючи думки Федкевич Л., зазначає, що потрібно «поповнювати словник дієприкметниками (квітучий, захмарений, спілий), дієприслівниками (сидячи, підстрибуючи), прислівниками (міцно, розумно, праворуч, ліворуч)». Поряд з цим - «активізувати вживання у мовленні іменників, що означають назви частин, деталей предметів, частин тіла людей і тварин тощо» [11, с. 37-38; 29, с. 210].

Дослідниця конкретизує, що дошкільників потрібно: «вчити розуміти і вживати узагальнюючі слова (іграшки, одяг, меблі, овочі, фрукти, ягоди, посуд, їжа, птахи, тварини); вчити розуміти і вживати антоніми, синоніми, омоніми, слова в прямому і переносному значенні (дорога, шлях, стежка; ручка в дитини – ручка дверей, ключ журавлиний – ключ до дверей; йде людина – йде дощ); вчити активно вживати слова ввічливості» [11, с. 38-39].

У Базовому компоненті дошкільної освіти в освітньому напрямі «Мовлення дитини» [4] словникова робота представлена у пункті «Сформованість знань», де вказано, що дитина:

«- має збалансований запас слів із різних освітніх напрямів, що дає змогу добирати найбільш точні слова відповідно до ситуації мовлення;

- знає і називає ознаки, якості, властивості предметів, явища, події;

- у словнику наявні слова всіх частин мови, різного типу творення, слова різної складності, синоніми, антоніми, епітети, метафори, багатозначні слова;

- фразеологічні звороти;

- знає прислів'я, і приказки, утішки, загадки, скоромовки, форми звертання до дорослих і дітей;

- має елементарні знання норм культури мовлення (привітання, прохання, вибачення, подяка, комплімент тощо)» [4].

У додатках (*Додаток Б, Додаток В, Додаток Г, Додаток Д*) подано характеристику словникової роботи у молодших, середній, старшій групах та з дітьми сьомого року життя за програмою «Дитина» [13].

Розглянемо детальніше зміст роботи з активізації словника дітей старшої групи (шостий рік життя). У програмі зазначено, що потрібно «активізувати словник дітей різними частинами мови за темами: «Навколо нас працюють усі», «Техніка навколо нас», «Рослини: фрукти та овочі», «Тварини: дикі та свійські» та інші теми, що зазначені у *додатку Г* [13, с. 161].

Відповідно до завдань збагачення словника, вважаємо, що буде доречним і проводити в цьому напрямку роботу з активізації їх у мовленні дитини, це такий лексичний запас, як: «назви предметів, дії, якості, властивості предметів; слова з протилежним значенням (антоніми), близькі за значенням (синоніми), багатозначні слова (омоніми); слова, що виражають емоції, стани (настрій); узагальнюючі слова» [13, с. 161].

Отже, визначено основні завдання словникової роботи з дітьми дошкільного віку, серед яких: збагачення словникового запасу; якісне засвоєння слів; активізація словника.

Зміст словникової роботи з дітьми дошкільного віку визначено Базовим компонентом дошкільної освіти, у освітніх програмах сплановано роботу за віковими групами відповідно до завдань, а саме сформувані запас: слів із різних освітніх напрямів; слів, що позначають ознаки, якості, властивості предметів, явища, події; слова всіх частин мови, різного типу творення, слова різної складності, синоніми,

антоніми, епітети, метафори, багатозначні слова; фразеологічні звороти; форми звертання до дорослих і дітей.

1.3. Класифікація мовленнєвих ігор для дітей дошкільного віку

Неможливо переоцінити роль знання рідної мови, що допомагає людям, перш за все дітям, усвідомлено сприймати навколишній світ і є засобом спілкування. Дитина з добре розвиненим мовленням легко вступає в спілкування з оточуючими: може зрозуміло висловити свої думки і бажання, задати питання, домовитися з однолітками про спільну гру. Тому, вважаємо за потрібне з'ясувати особливості розвитку мовлення з урахуванням провідного виду діяльності дитини дошкільного віку – гри та її можливості як засобу активізації словникового запасу.

Сайко Х. та Шаблінська Ю. у своєму дослідженні розкривають різні класифікації мовленнєвих ігор [23, с. 466-470]:

1. Класифікація ігор за мовленнєвим завданням (за В.Чистяковим):

- «розширення запасу слів рідної мови;
- поглиблення і уточнення значень слів;
- розвиток і закріплення навичок зв'язного мовлення» [23, с. 468].

2. Класифікація мовленнєвих ігор відповідно до лінгводидактичних напрямів: фонетичні, лексичні, синтактичні, ігри-діалоги (за А.Ейрамджян). Кожна із зазначених група ігор має мету: «фонетичні ігри сприяють виробленню правильної вимови; лексичні – збагаченню словникового запасу; синтаксичні – закріплюють уміння будувати речення різної складності; ігри-діалоги сприяють розвитку діалогічного мовлення» [23, с. 468].

3. Класифікація ігор за змістом ігрових мовленнєвих ситуацій розвитку (діалогічного і монологічного мовлення) (за А.Богущ, Н.Луцан):

- «ситуації діалогічного мовлення, у свою чергу, виділяє ігрові мовленнєві ситуації діалогу, трилогу та полілогу;

- ігрові мовленнєві ситуації, що сприяють розвитку монологу: ігрові мовленнєві ситуації опису, розповіді, на розмірковування та пояснення» [23, с. 468].

Грунтовний аналіз та значне різноманіття види і класифікацій дитячих ігор подано у дослідженні Богущ А. і Луцан Н. [8, с. 27-41]. Авторами схарактеризовано дослідження вітчизняних та зарубіжних учених.

Увагу привертає класифікація описаних Богущ А. і Луцан Н. ігрових мовленнєвих вправ:

- «звукової культури: тренувальні, імітаційні, артикуляційні. Наприклад: «Знайди місце звука в слові», «Хто як кричить?», «Гарячий чай», «Котику, спи»;

- збагачення словника: словесні та словниково-логічні. Наприклад: «Хто що робить?», «Коли це буває?», «Назви одним словом», «Скажи навпаки»;

- граматично правильного мовлення: (композиційні, трансформаційні), вправи на складання речень з важким словом, ігрові вправи з лялькою, словесні вправи на слово-утворення. Наприклад: «Знайди пару», «Відгадай за описом», «Чиї діти?», «Який, яка, яке?»;

- діалогічного мовлення: реплікові вправи, питально-відповідні, умовна бесіда. Наприклад: «Як можна дізнатися?», «Розпитай у товариша»;

- монологічного мовлення: описові, репродуктивні (переказові), ситуативні, дискусивні, композиційні (розповідь). Наприклад: «Склади речення», «Відгадай де це було», «Що буває взимку?»;

- комунікативної спрямованості: комунікативні. Наприклад: «А що якщо б ...», «Вгадай, що я роблю?», «Як ти розумієш це слово?» [8, с. 84].

У дослідженні Богуш А. та Гавриш Н. акцентовано увагу на значні гри для розвитку мовлення дітей:

- «рольові ігри активізують певну групу слів, пов'язаних зі змістом гри: «професійний» словник вихователя, помічника вихователя, лікаря, моряка та ін.;

- будівельні ігри збагачують дітей словами, що означають якості, величину: просторове розміщення предметів (важкий, довгий, згори, всередині); професійні терміни (перекриття, арка, фанера тощо);

- рухливі ігри з текстом, ігри-драматизації сприяють формуванню правильного темпу, мовленнєвого дихання, дикції, виразності дитячого мовлення;

- дидактичні ігри закріплюють і активізують словниковий запас дитини, сприяють формуванню її мовленнєвих умінь і навичок (побудувати речення, описати, пригадати вірш, відгадати загадку та ін.)» [6, с. 174].

Цікавим є висновки Богуш А. і Луцан Н. про мовленнєві можливості та освітнє значення настільно-друкованих ігор. Автори зазначають, що такі ігри використовуються «на заняттях з розвитку мовлення як один із методів закріплення набутих знань і на цій основі вирішення мовленнєвих завдань: виховання звукової культури мовлення, формування граматичної правильності мовлення, збагачення лексичного запасу дітей, розвитку зв'язного мовлення» [8, с. 40-41].

Отже, актуальність дослідження обумовлене врахуванням освітнього значення використання ігрових прийомів з метою розвитку мовлення дітей дошкільного віку, зокрема використання ігор з метою реалізації завдань словникової роботи. Проте мало дослідженим явищем

залишається використання настільно-друкованих ігор з метою активізації словника дітей дошкільного віку.

РОЗДІЛ 2
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ СПЕЦИФІКИ АКТИВІЗАЦІЇ
СЛОВНИКА ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ГРИ
«ДАЙ ВІДПОВІДЬ ЗА 5 СЕКУНД»

2.1. Рівні сформованості активного словника дитини дошкільного віку

Педагогічний експеримент проходив у Томинобалківському ясла-садку комбінованого типу Білозерської селищної ради. Всього в експерименті брало участь 32 дитини старшого дошкільного віку з розрахунку по 16 дітей у контрольній та експериментальній групах.

Мета експериментального дослідження - виявлення рівня активного словника дитини старшого дошкільного віку, використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» та перевірка її ефективності в активізації словникового запасу.

Завдання експерименту:

1. Виявлення початкового рівня сформованості активного словника дитини старшого дошкільного віку (констатувальний етап дослідження).

2. Використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» задля активізації словникового запасу й підвищення рівня сформованості його у дитини старшого дошкільного віку (формульвальний етап дослідження).

3. Перевірити ефективність використаного ігрового засобу й здійснити аналіз отриманих результатів у процесі повторного обстеження дітей (контрольний етап дослідження).

Для реалізації першого завдання експериментальної роботи було розглянуто та проаналізовано наукові дослідження з вивчення стану сформованості активного словника дитини дошкільного віку. Так, у дослідженні Горбунової Н. запропоновано діагностику для визначення рівнів розвитку словника дітей старшого дошкільного віку, за таким

критеріями: мотиваційний, когнітивно-змістовий, експресивно-оцінний [12, с. 227-261]. У дослідженні Полєвікової О. наведено приклади різних методик дослідження дитячого словника [22].

Діагностика розвитку мовлення дітей дошкільного віку (вік 5-6 років) запропонована Кочетовою Т. конкретизує окремо завдання для визначення словникового запасу за такими критеріями: «- рівень сформованості словникового запасу; - предметний словник (володіння узагальнюючими словами, розуміння частин предметів); - розуміння смислових відтінків значень дієслів, утворених афіксальних способом (за допомогою приставок, які надають словами різні відтінки); - вміння підбирати слова, що позначають якість дії; - словник ознак; - розуміння ознак предмета, виявлення розуміння відтінків значень синонімів - прикметників, виявлення розуміння переносного значення прикметників» [16].

Проте враховуючи предмет нашого дослідження зупинимося на діагностичних методиках направлених на визначення рівня сформованості активного словника дитини дошкільного віку, та враховуючи ігровий засіб, який сплановано використовувати, вважаємо, що доречно буде розглянути психодіагностичні методики вивчення вербального мислення та загальної структури розумової діяльності. Таким чином, спробуємо поєднати змістову складову запропонованих Горбуною Н., Полєвіковою О., Кочетовою Т. завдань з психодіагностичним інструментарієм Павелків Р., Цигипало О., Палій А. [20; 21].

Для виявлення початкового рівня сформованості активного словника дитини старшого дошкільного віку на засадах роботи вербального мислення використано дві методики.

Методика «Назви знайомі слова». Мета: визначення активного словникового запасу.

Обладнання: підготовлені узагальнювальні поняття: овочі, фрукти, тварини, рослини, професії, транспорт, меблі, кольори, дії, ознаки.

У *додатку Ж* подано характеристику проведення процедури дослідження, а саме вказано інструкцію та оцінювання. На відповідь відводилась 1 хвилина.

Лише зазначмо, що оцінка виставляється в балах (0–5 балів) за всіма завданнями з урахуванням кількості названих слів. Результати додаються, визначається загальна кількість балів. Таким чином, максимальний результат становить $5 \times 10 = 50$ балів.

У *додатку З* подано для зручності фіксування отриманих даних бланк до методики «Назви знайомі слова».

Методика «Розкажи про слово». Мета: визначення вербального мислення.

Обладнання: Вісім рівноцінних стандартних наборів слів.

Оцінкою за тест є сума балів, що виставляються за кожне з десяти слів набору. На відповідь відводилась 5 хвилин.

У *додатку К* подано характеристику проведення процедури дослідження, а саме вказано інструкцію та оцінювання, у *додатку Л* знаходиться бланк до методики. Отже, максимально можлива оцінка становить $5 \times 10 = 50$ балів.

Інтерпретування результатів дослідження за рівневими показниками:

50-40 балів — високий;

39-20 балів — середній;

19-0 балів — низький.

Діагностика проводилася з кожною дитиною окремо, у вільний час, коли дитина не була зайнята своїми справами, що не відволікало її увагу. Під час проведення дослідження потрібно стежити за темпом відповідей дитини, за її мовленням узагалі – чи не є воно занадто уповільненим.

Результати визначення активного словникового запасу дітей старшого дошкільного віку за методикою «Назви знайомі слова» представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

**Рівень сформованості активного словникового запасу дітей
старшого дошкільного віку**

Рівні	Високий 50-40 балів		Середній 39-20 балів		Низький 19-0 балів	
	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%
ЕГ	1	6.25	6	37.5	9	56.25
КГ	1	6.25	7	43.75	8	50

Отже, за результатами дослідження за методикою «Назви знайомі слова» по одній дитині (6.25%), як у експериментальній (ЕГ), так і контрольній групах (КГ), вільно називали слова за запропонованими категоріями, втрачали на кожне з десяти завдань менше визначеного часу, іноді продовжували називати слова, що перевищувало потрібний максимум. Так, за категорією «Назви транспорт...», одна дитина вказала не лише назва такі, як - вантажівка, потяг, автобус, літак, човен, а й зазначила, що є наземний, водний, повітряний, спеціальний. У категорії «Назви кольори...» окрім основних, було названо й такі, як фісташковий, м'ятний, лаймовий.

Середній рівень у експериментальній (ЕГ) та контрольній групах (КГ) становить відповідно - 37.5% (6 дітей) та 43.75% (7 дітей). Діти вільно називали декілька слів за запропонованими категоріями, на решту втрачали більше визначеного часу, продовжували називати слова після 1 хвилини які вже не враховувалися. Так, за категорією «Назви професії...», одна дитина вказала вільно такі, як - лікар, поліцейський,

пожежник, деякий час подумавши додала професію – кухар, а після закінчення хвилини, ще назвала професію перукаря. У категорії «Назви дії...» діти в основному називали: ходити, бігати, стрибати, літати. Не значна кількість дітей використовувала слова дії пов'язані не з рухом, такі як: спати, їсти, говорити, малювати та ін.

Діти які набрали менше 19 балів у експериментальній (ЕГ) та контрольній групах (КГ) мали труднощі у виконанні деяких завдань, не розуміли які саме слова потрібно назвати, вихователь спонукав до відповіді: «Що ще належить до ...?», «Які бувають...?». На виконання завдання втрачалось більше визначеного часу, навіть після навідних питань та завершеного часу максимальна кількість не була названа. Таким чином у ЕГ – 9 дітей (56.25%) та у КГ 8 дітей (50%) – ввійшли до групи з низьким рівнем.

Результати визначення вербального мислення дітей старшого дошкільного віку за методикою «Розкажи про слово» представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Рівень сформованості вербального мислення дітей старшого дошкільного віку

Рівні	Високий 50-40 балів		Середній 39-20 балів		Низький 19-0 балів	
	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%
ЕГ	0	-	5	31.25	11	68.75
КГ	1	6.25	5	31.25	9	56.25

Отже, за результатами дослідження за методикою «Розкажи про слово» у експериментальній (ЕГ) жодна дитина не кількість балів, що відповідає високому рівню, а у контрольній групах (КГ) одна дитина

(6.25%) набрала 42 бали: дитина вербально описувала предмет, надавала йому характеристику, зірідка у визначенні вказувала рід і окремі родові ознаки, зазначала з яких частин складається, з чого може бути зроблене й для чого використовують. Деякі слова, розкривала не в повній мірі, що й знизило показник балів.

Середній рівень у експериментальній (ЕГ) та контрольній групах (КГ) однаковий, по 5 дітей, що становить по 31.25%. Розуміння значення слова пояснювали декількома словами, або схожим словом, описували предмет за зовнішнім виглядом.

Діти які набрали менше 19 балів: 68.75% (11 дітей) у експериментальній (ЕГ) та 56.25% (9 дітей) у контрольній групах (КГ). Діти мали труднощі у виконанні деяких завдань, своє розуміння пояснити декількома словами, намагалися продемонструвати за допомогою жестів або малюнка, не розуміли сутність деяких слів, іноді неправильно пояснює його зміст.

Для визначення початкового рівня сформованості активного словника дитини старшого дошкільного віку на констатувальному етапі експерименту потрібно вивести середні показники за результатами проведених досліджень. У таблиці 2.3. подано середні показники.

Таблиця 2.3.

Рівні сформованості активного словника дитини старшого дошкільного віку, %

Групи		Рівні	Високий	Середній	Низький
ЕГ	Методика «Назви знайомі слова»	6.25		37.5	56.25
	Методика «Розкажи про слово»	0		31.25	68.75

	Середній показник	3.13	34.38	62.5
КГ	Методика «Назви знайомі слова»	6.25	43.75	50
	Методика «Розкажи про слово»	6.25	31.25	56.25
	Середній показник	6.25	37.5	53.13

Таким чином, визначено рівні сформованості активного словника дитини старшого дошкільного віку на констатуючому етапі експерименту на початку дослідження в обох групах й з'ясовано, що у ЕГ та КГ високий рівень мають, відповідно – 3.13% та 6.25%, середній рівень – 34.38% та 37.5%, низький рівень мають 62.5% та 53.13% з досліджуваних дітей. Результати дослідження засвідчують не значні відмінності у рівні використанні словника дітьми обох груп.

2.2. Специфіка активізації словника дитини дошкільного віку засобом гри «Дай відповідь за 5 секунд»

З метою активізації словника дитини дошкільного віку було обрано засіб гри «Дай відповідь за 5 секунд» та сплановано хід формувального експерименту:

I етап. Ознайомлення дітей з грою та її правилами.

II етап. Використання гри з метою активізації словника:

1. Ігри без використання годинника: колективна гра, командна гра, гра парами, індивідуальні ігри.

2. Ігри з використанням годинника: колективна гра, командна гра, гра парами, індивідуальні ігри.

Активізація словника була побудована на лексичному матеріалі який діти старшого дошкільного віку вивчали на заняттях відповідно до розділу програми «Дитина» для старшої група «Фантазери-мрійники»

(шостий рік життя) [Дитина. Освітня програма для дітей] та на основі таких категорій слів: «назви предметів, дії, якості, властивості предметів; слова з протилежним значенням (антоніми), близькі за значенням (синоніми), багатозначні слова (омоніми); слова, що виражають емоції, стани (настрій); узагальнюючі слова»

З дітьми контрольної групи освітня діяльність здійснювалась за ustalеною в закладі дошкільної освіти системою відповідно до програми.

Для роботи з дітьми було придбано настільно-друковану гру «Дай відповідь за 5 секунд. Юніор» [19]. У *додатку М* подано характеристику та опис гри.

Це дитячий україномовний варіант настільної гри-вікторини «5 Second Rule», яка стала хітом в США і країнах Європи, тому що вона швидка, емоційна і весела. Видання українською мовою - це якісна локалізація оригінальної англійської гри «5 Second Rule Junior».

Головна мета гри: швидко - думати, відповідати, діяти.

Перемагає той, хто дасть найбільше правильних відповідей і першим поставить свою фішку на «Фініш» ігрового поля. Гра рекомендовано з 6-річного віку та для компанії з 3-6 чоловік, якщо компанія більше, можна розділитися на команди. Зазначена кількість обмежене ігровим полем та фішками.

У ході формувального етапу експерименту було адаптовано гру під більшу кількість дітей. Щодо зазначеного віку, а саме від 6 років, то проаналізував зміст карток, було з'ясовано, що значна кількість може бути використана у роботі з дітьми 5 років (шостий рік життя). Відповідно до програмних вимог картки було розподілено на категорії. Проте використовувалися вони у випадковому змішаному форматі.

Опишемо хід роботи відповідно до спланованих етапів.

Ознайомлення дітей з грою та її правилами відбувалося у післяобідній час. Дітям було показано коробку, ігрове обладнання, розказано,

що є картки на яких написані запитання які передбачають відповіді, питання є прості, а є з ускладненнями. Продемонстровано спеціальні картки: «Час» і «Заміна». Роз'яснено, для чого ці картки. Показано ігрове поле, фішки, спіральний годинник.

Спроба пограти відбувалася без використання допоміжних карток, годинника, поля та фішок. На початковому етапі було спрощено завдання й замість вказаного на картці завдання «Назвати 2 тварини», було використано завдання «Назвати 1 тварину». Вважаємо, що такий адаптований варіант надав можливість дітям відчувати успіх під час гри, що не знизило пізнавальну активність, а навпаки її стимулювало.

Гра на початковому етапі була проведена з усіма дітьми по черзі, було витримано паузу, що давало можливість дітям подумати.

Використання гри з метою активізації словника відбувалася у двох напрямках:

1. Ігри без використання годинника: колективна гра, командна гра, гра парами, індивідуальні ігри.

2. Ігри з використанням годинника: колективна гра, командна гра, гра парами, індивідуальні ігри.

В залежності від звикання та виконання завдань гра передбачала такі види карток із запитаннями:

Прості: «Назвати один...».

Середньої складності: «Назвати два...».

Складні: «Назвати три...».

Використання карток за складністю залежало від індивідуальних особливостей дітей, від виду організованої роботи (індивідуальна чи командна), від звикання дітей до гри, від використання чи не використання годинника.

Повторне використання гри відбувалося у вільний від занять час, в дообідні або після денного сну (якщо погода не дозволяла вийти на прогулянку) години.

Охарактеризуємо особливості організації гри «Дай відповідь за 5 секунд» за адаптованим варіантом для використання у роботі з колективом 16 дітей.

Ігри без використання годинника: колективна гра, командна гра, гра парами, індивідуальні ігри.

Колективна гра без використання годинника. Такий вид гри було організовано за двома варіантами:

Варіант 1. «Одне питання – всі діти». Гра передбачала відповідь усіх дітей по черзі на одне й те ж питання. Метою такої роботи було розширення словникового запасу інших дітей за рахунок різних відповідей всіх інших дітей.

Інструкція: Послухайте питання та придумайте відповідь. Назвіть те, що придумали по черзі.

Після зачитування питання, дітям пропонується подумати та запитують: «Всі готові відповісти? Якщо відповідь співпадає з відповіддю іншої дитини, її все одно потрібно зазвати».

Варіант 2. «Одне питання – одна діти». Гра передбачала відповідь дітей по черзі, але у кожного своє питання. Метою такої роботи було індивідуальна робота з активізації словникового запасу дитини.

Інструкція: Послухай питання та придумайте відповідь. Назви те, що придумала.

Після зачитування питання, дитині пропонується подумати та запитують: «Чи готова відповідь?».

Якщо дитина не змогла надати відповідь на отримане запитання, вихователь пропонував іншим дітям надати відповідь. Така робота реалізує мету гри під 1 варіанту.

Командна гра без використання годинника. Такий вид гри передбачав поділ дітей на команди (дві команди та більше, головне щоб у командах була однакова кількість дітей), гру було організовано за двома варіантами:

Варіант 1. «Одне питання – всі команди». Гра передбачала відповідь усіх команд по черзі на одне й те ж питання. Метою такої роботи було розширення словникового запасу інших дітей за рахунок різних відповідей всіх інших дітей, взаємодія у колективній роботі, співпраця та використання методу «Мозковий штурм».

Інструкція: Послухайте питання та придумайте відповідь. Назвіть те, що придумали по черзі.

Після зачитування питання, дітям пропонується подумати та запитують: «Всі готові відповісти? Якщо відповідь співпадає з відповіддю іншої дитини, її все одно потрібно зазвати».

Варіант 2. «Одне питання – одна команда». Гра передбачала відповідь команд по черзі, але у кожного своє питання. Метою такої роботи було групова робота з активізації словникового запасу дітей, взаємодія у колективній роботі, співпраця та використання методу «Мозковий штурм».

Інструкція: Послухай питання та придумайте відповідь. Назвіть те, що придумали.

Після зачитування питання, команді пропонується подумати та запитують: «Чи готова відповідь?».

Якщо діти не змогла надати відповідь на отримане запитання, вихователь пропонував іншим дітям надати відповідь. Така робота реалізує мету гри під 1 варіанту.

Гра парами та індивідуальні ігри без використання годинника передбачали виконання за двома варіантами й реалізували мету активізації словника, як і у попередніх іграх.

Ігри з використанням годинника: колективна гра, командна гра, гра парами, індивідуальні ігри.

Зазначені ігри організовувалися за тим же принципом, що й ігри без годинника, головною відмінністю – наявність обмеження у часі на надання відповіді.

У ході роботи час обмежувався поступово, що надавало можливість дітям навчитися швидше думати та надавати відповідь. Вважаємо, ця робота мала б гірший результат, без підготовки дітей через ігри без годинника.

Щодо обмежень у часі, на початку роботи використовували пісочний годинник у якому 1 хвилина. Потім секундомір з відліком 30 секунд, 15 секунд. Кінцевим відліком часу були 5 секунд – спіральний годинник з гри «Дай відповідь за 5 секунд».

У процесі використання гри вихователь помічав з яких саме тем прогалини у дітей та під час занять, у режимних моментах, в індивідуальній роботі використовував це з метою розширення словникового запасу та обсягу знань дитини.

Наведемо приклади завдань за деякими освітніми напрямками, зазначмо варіанти карток середньої складності, які можна ускладнити чи спростити, додавши збільшивши чи зменшивши число елементів. Завдання за напрямками:

1. «Ознайомлення з довкіллям»: «Назви два транспортних засоби», «Назви два предмети, що утворюють звук», «Назви імена двох друзів», «Назви два предмети, що можна носити на ногах», «Назви два кольори очей», «Назви два предмета, що можна повісити на стіну», «Назви два місця де можна грати», «Назви два речі із замком», «Назви два предмети з кнопками», «Назви два предмети з колесами», «Назви дві білі речі», «Назви дві речі, що можна побачити на прогулянці», «Назви два електроприлади», «Назви два свята», «Назви два способи вітатися», «Назви дві частини тіла», «Назви дві професії», «Назви дві професії де потрібно багато рухатись», «Назви два місця роботи», «Назви два види повітряного транспорту», «Назви два види меблів на яких сидять», «Назви дві справи, що можна робити вдома», «Назви дві речі зі скла» тощо.

2. «Ознайомлення з природним довкіллям»: «Назви два місця де ростуть дерева», «Назви два фрукта», «Назви дві рогаті тварини», «Назви два місця де ростуть квіти», «Назви дві домашні тварини», «Назви два», «Назви дві трав'яні тварини», «Назви дві зубаті тварини», «Назви дві тварини, які живуть на фермі», «Назви два жовтих фрукта», «Назви два види птахів», «Назви два фрукти з кісточками» тощо.

3. «Художня література» та «Мовленнєвий розвиток»: «Назви двох героїв з казки», «Назви двох героїв з казки про «Колобка»», «Назви дві рими до слова «сонце»», «Назви дві казки з чарівним предметом», «Назви два добрих персонажів з казок», «Назви дві казки» тощо.

4. «Музичне виховання»: «Назви два музичних інструмента», «Назви дві пісні», «Назви два танці» тощо.

5. Сенсорне виховання: «Назви два червоних предмета», «Назви два смаки соку», «Назви два великих предмета», «Назви два холодних предмета», «Назви два високих предмета», «Назви два важких предмета», «Назви два коротких предмета», «Назви два кольори» тощо.

6. «Зображувальна діяльність»: «Назви два предмета якими можна малювати», «Назви два матеріали з яких можна ліпити», «Назви два інструменти художника» тощо.

7. «Математика»: «Назви дві геометричні фігури», «Назви два дні тижня», «Назви дві частини доби», «Назви два числа», «Назви дві геометричні фігури з кутами», «Назви два способи вимірювання» тощо.

Отже, під час використання карток різної складності, зміни способів організації гри, використання обмеження у часі в дітей проявлялися швидкість реакції, бажання давати більше відповідей, якщо на початку використання відповіді часто повторювалися, то з часом діти починали придумувати та пропонувати більше різноманіття відповідей.

Творчий характер гри мав позитивний ефект, діти самі пропонували пограти у гру, обирали яким способом організуватися. Деякі елементи гри, такі як фішки та ігрове поле, не були використані у

колективній роботі. Для заохочення використовувалися наліпки «Смайлики», «Зірочки» та інші, що отримували діти, команда за правильно виконане завдання.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Для з'ясування результативності роботи з використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» у роботі з активізації словника дітей старшого дошкільного віку було проведено повторне обстеження дітей (контрольний етап експерименту) з використанням тих самих методик, що й на початку дослідження. Метою повторного обстеження є порівняльний аналіз отриманих результатів.

Результати визначення активного словникового запасу дітей старшого дошкільного віку за методикою «Назви знайомі слова» на контрольному етапі представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Результати повторного визначення рівня сформованості активного словникового запасу дітей старшого дошкільного віку

Рівні	Високий 50-40 балів		Середній 39-20 балів		Низький 19-0 балів	
	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%
ЕГ	6	37.5	10	62.5	-	0
КГ	2	12.5	9	56.25	5	31.25

Отже, за результатами повторного дослідження за методикою «Назви знайомі слова» у експериментальній (ЕГ) на високому рівні 6 дітей (37.5%), тоді як у контрольній групах (КГ) – 2 дитини (12.5%).

Середній рівень у експериментальній (ЕГ) та контрольній групах (КГ) становить відповідно - 62.5% (10 дітей) та 56.25% (9 дітей). Лише у контрольній групі (КГ) 5 дітей (31.25%) залишилися на низькому рівні.

Результати визначення вербального мислення дітей старшого дошкільного віку за методикою «Розкажи про слово» на контрольному етапі представлено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

**Результати повторного визначення рівня сформованості
вербального мислення дітей старшого дошкільного віку**

Рівні	Високий 50-40 балів		Середній 39-20 балів		Низький 19-0 балів	
	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%
ЕГ	5	31.25	7	43.75	4	25
КГ	2	12.5	7	43.75	7	43.75

Таким чином, за результатами повторного дослідження за методикою «Розкажи про слово» у експериментальній групі (ЕГ) 5 дітей (31.25%) набрали кількість балів, що відповідає високому рівню, а у контрольній групі (КГ) 2 дитини (12.5%) з числа опитуваних дітей мають високий рівень.

Середній рівень у експериментальній (ЕГ) та контрольній групах (КГ) однаковий, по 7 дітей, що становить по 43.75%. Діти які набрали менше 19 балів: 25% (4 дитини) у експериментальній (ЕГ) та 43.75% (7 дітей) у контрольній групах (КГ).

Для визначення рівня сформованості активного словника дитини старшого дошкільного віку на контрольному етапі експерименту потрібно вивести середні показники за результатами проведених досліджень. У таблиці 3.3. подано середні показники.

Таблиця 3.3.

Рівні сформованості активного словника дитини старшого дошкільного віку на контрольному етапі, %

Рівні		Високий	Середній	Низький
Групи				
ЕГ	Методика «Назви знайомі слова»	37.5	62.5	0
	Методика «Розкажи про слово»	31.25	43.75	25
	Середній показник	34.36	53.13	12.5
КГ	Методика «Назви знайомі слова»	12.5	56.25	31.25
	Методика «Розкажи про слово»	12.5	43.75	43.75
	Середній показник	12.5	50	37.5

Отже, визначено рівні сформованості активного словника дитини старшого дошкільного віку на контрольному етапі експерименту в обох групах й з'ясовано, що у ЕГ та КГ високий рівень мають, відповідно – 34.36% та 12.5%, середній рівень – 53.13% та 50%, на низькому рівні залишилося 37.5% дітей контрольної групи. Результати дослідження засвідчують помітні відмінності у рівні використання словника дітьми обох груп.

Для перевірки ефективності використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» у роботі з активізації словника дітей старшого дошкільного віку порівнюємо результати констатувального та контрольного етапу експерименту в ЕГ та КГ (%), результати продемонструємо у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Порівняльні результати констатуючого та контрольного етапу експерименту в ЕГ та КГ, %

Групи	ЕГ			КГ		
	Констатувальний	Контрольний	Динаміка	Констатувальний	Контрольний	Динаміка
Етапи експерименту						
Рівні						
Високий	3.13	34.36	+31.23	6.25	12.5	+6.25
Середній	34.38	53.13	+18.75	37.5	50	+12.5
Низький	62.5	12.5	-50	53.13	37.5	-15.63

Отримані дані після порівняння результатів констатувального та контрольного етапів показали, що рівень показників сформованості активного словника засобом гри «Дай відповідь за 5 секунд» у дітей експериментальної й контрольної груп після проведення основного етапу дослідження став різнитися. Рівень розвитку показників у дітей експериментальної групи став значно вище, ніж у дітей контрольної групи, з якими не проводилося спеціальних заходів з використанням гри «Дай відповідь за 5 секунд».

У результаті використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» у роботі з дітьми старшого дошкільного віку на контрольному етапі дослідження було встановлено, що високий рівень у експериментальній групі зріс на 31.23%, а в контрольній групі лише на 6.25%; середній рівень відповідно зріс на 18.75% у експериментальній групі та на 12.5% у контрольній групі. Низький рівень зазнав зміни у зниженні показника, так у ЕГ знизився на 50%, а у КГ на 15.63%.

Отримані результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки: результати констатувального та контрольного етапів дослідження рівня сформованості активного словника засобом гри «Дай відповідь за 5 секунд» дітей експериментальної та контрольної груп став значно відрізнятись. Що є свідченням ефективності використання ігрових мовленнєвих технологій у словниковій роботі в закладі дошкільної освіти. Таким чином схарактеризуємо рівні відповідно проведеного дослідження:

Високий рівень сформованості активного словника характеризується тим, що дитина вільно називає слова за запропонованими категоріями, втрачає на виконання завдання менше визначеного часу, продовжували називати слова, що перевищує потрібний максимум. Дитина вербально описує предмет, надає йому характеристику, зрідка у визначенні вказує рід і окремі родові ознаки, зазначає з яких частин складається, з чого може бути зроблене й для чого використовують.

Середній рівень сформованості активного словника характеризується тим, що дитина вільно називає декілька слів за запропонованими категоріями, на решту втрачає більше визначеного часу. Розуміння значення слова пояснює декількома словами, або схожим словом, описує предмет за зовнішнім виглядом.

Низький рівень сформованості активного словника характеризується тим, що дитина відчуває труднощі у виконанні деяких завдань, не розуміє які саме слова потрібно назвати, дає відповідь з допомогою дорослого. На виконання завдання втрачалось більше визначеного часу. Дитина має труднощі у виконанні деяких завдань, своє розуміння пояснює декількома словами, намагається продемонструвати за допомогою жестів або малюнка, не розуміє сутність деяких слів, іноді неправильно пояснює його зміст.

ВИСНОВКИ

У ході експериментального дослідження було вирішено поставлені завдання та реалізовано мету, а саме обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» як засіб активізації словника дитини дошкільного віку й зроблено наступні висновки:

1. Проаналізовано дослідження з вивчення проблеми активізації словника дитини дошкільного віку й з'ясовано, що особливості збагачення та активізації словника дітей дошкільного віку розкрито у дослідженнях сучасних науковців, які вказують на потребі організації словникової роботи не лише на спеціально організованих заняттях, а й поза ними. Використовувати всі можливі види активної та пасивної діяльності дошкільників для реалізації завдань словникової роботи.

2. Уточнено основні завдання словникової роботи з дітьми дошкільного віку, серед яких: збагачення словникового запасу; якісне засвоєння слів; активізація словника. Зміст словникової роботи з дітьми дошкільного віку визначено Базовим компонентом дошкільної освіти, у освітніх програмах сплановано роботу за віковими групами відповідно до завдань.

Проаналізовано класифікації мовленнєвих ігор для дітей дошкільного віку які обґрунтовані науковцями з врахуванням завдань з формування мовленнєвої компетентності. Актуальність дослідження обумовлене врахуванням освітнього значення використання ігрових прийомів з метою розвитку мовлення дітей дошкільного віку, зокрема використання ігор з метою реалізації завдань словникової роботи. Проте мало дослідженим явищем залишається використання настільно-друкованих ігор з метою активізації словника дітей дошкільного віку.

3. Визначено рівні сформованості активного словника дитини дошкільного віку: високий, середній та низький. Для виявлення

початкового рівня сформованості активного словника дитини старшого дошкільного віку на засадах роботи вербального мислення використано дві методики: «Назви знайомі слова» та «Розкажи про слово».

З'ясовано, що рівні сформованості активного словника дитини старшого дошкільного віку на констатуючому етапі експерименту на початку дослідження в обох групах: у експериментальній та контрольній групах високий рівень мають, відповідно – 3.13% та 6.25%, середній рівень – 34.38% та 37.5%, низький рівень мають 62.5% та 53.13% з досліджуваних дітей. Результати дослідження засвідчують не значні відмінності у рівні використанні словника дітьми обох груп.

4. Активізація словника була побудована на лексичному матеріалі який діти старшого дошкільного віку вивчали на заняттях відповідно до розділу програми «Дитина» для старшої група «Фантазери-мрійники» та з метою активізації словника дитини дошкільного віку було обрано гру «Дай відповідь за 5 секунд», адаптовано її відповідно до кількості дітей у групі. Хід формувального експерименту проходив у два етапи:

I етап. Ознайомлення дітей з грою та її правилами.

II етап. Використання гри з метою активізації словника: «Ігри без використання годинника: колективна гра, командна гра, гра парами, індивідуальні ігри», «Ігри з використанням годинника: колективна гра, командна гра, гра парами, індивідуальні ігри».

З дітьми контрольної групи освітня діяльність здійснювалась за усталеною в закладі дошкільної освіти системою відповідно до програми.

У результаті використання гри «Дай відповідь за 5 секунд» у роботі з дітьми старшого дошкільного віку на контрольному етапі дослідження було встановлено, що високий рівень у експериментальній групі зріс на 31.23%, а в контрольній групі лише на 6.25%; середній рівень відповідно зріс на 18.75% у експериментальній групі та на 12.5%

у контрольній групі. Низький рівень зазнав зміни у зниженні показника, так у ЕГ знизився на 50%, а у КГ на 15.63%.

Отримані результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки, про ефективність використання ігрових мовленнєвих технологій у словниковій роботі в закладі дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Албул В.Г. Засоби розвитку словника у дошкільників. Актуальні проблеми психології. Том V. Випуск 17. С. 3-12. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v5/i17/3.pdf>.
2. Алексєєнко-Лемовська Л. В. Збагачення словника дошкільників у театральній діяльності: педагогічні умови. Вісник Житомирського державного університету «Педагогічні науки». Випуск 65. 2012. С. 58-64.
3. Алексєєнко-Лемовська Л.В. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку в театральній діяльності: монографія. Київ: Слово, 2021. 184 с. URL: <http://e.ieu.edu.ua/handle/123456789/23>.
4. Базовий компонент дошкільної освіти: Освітній напрям «Мовлення дитини». 22 січня 2021. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/867852>.
5. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Частина I та II. К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. 720 с.
6. Богуш А.М. Гавриш Н.В Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Друге вид., доповн. К. : ВД «Слово», 2011. 704 с.
7. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Видання 2-е. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 408 с.
8. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників. Мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Київ: Слово, 2008. 251 с.
9. Гавриш Н. Розвиток мовлення: розв'язуємо актуальні проблеми. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 3. С. 36-38.
10. Гавриш Н.В. Мовлення дитини. Впроваджуємо базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Дошкільне виховання. 2021. №3. С. 3-6.

11. Гноєвська О.Ю. Роль іграшки в засвоєнні словника дітей дошкільного віку. С. 33-39. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29448/Hnoievvska.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
12. Горбунова Н. В. Теорія та методика розвитку словника дітей старшого дошкільного віку: дис. ... док. пед. наук: 13.00.02. РВНЗ «Кримський гуманітарний університет». Ялта, 2011. 508 с.
13. Дитина. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. / наук. кер. проекту В.О.Огнев'юк; авт.кол. Г.В.Беленька, О.Л.Богініч, Н.І.Богданець-Білоskalенко (та ін.). К: Київ.ун-т ім. Б.Грінчека, 2020. 304 с.
14. Дуткевич Т.В., Приймак С.В. Особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Збірник наукових праць. С. 306-309. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znppo_2011_7_59.pdf.
15. Івашко С.В. Збагачення словника дітей дошкільного віку народознавчою лексикою: Кваліфікаційна робота. Ніжин, 2019. 86 с. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1481/1/Івашко%20магіст.%20робота.pdf>.
16. Кочетова Т. В. Диагностика развития речи детей дошкольного возраста (возраст 5-6 лет). Богородицк, 2014. 28 с. URL: <http://bogorod-ddt.reg-school.ru/download/76657>.
17. Крутий К. Л. Формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку: Монографія. Запоріжжя: ЛПІС, 2004. 214 с.
18. Маргітич М.Я. Методика розвитку мовлення і навчання дітей дошкільного віку української мови. 127 с. URL: <http://genius-ja.uz.ua/images/files/-..pdf>.

19. Настільно-друкована гра «Дай відповідь за 5 секунд. Юніор». URL: <https://desktopgames.com.ua/five-seconds-jr-ua.html>.
20. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу. К.: «Центр учбової літератури», 2019. 296 с.
21. Палій А.А. Методи діагностики психічного розвитку дітей. Івано-Франківськ, 2013. 430 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/862.pdf>.
22. Полєвікова О.Б. Особливості дослідження дитячого словника. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/8_2011/33.pdf.
23. Сайко Х.Я., Шаблінська Ю.В. Особливості застосування гри в системі формування лексичної компетентності дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Молодий вчений. 2017 № 3 (43). С. 466-470. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/109.pdf>.
24. Саприкіна О.В. Розвиток мовлення дітей раннього віку: комплект матеріалів для занять з дітьми раннього віку. К.: ТОВ «Ранок», 2009. 188 с.
25. Сахарова О. Гімнастика пробудження як засіб збагачення словника дітей 4-го року життя. Norwegian Journal of development of the International Science No 51/2020. С. 21-24. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/gimnastika-probudzhennya-yak-zasib-zbagachennya-slovnika-ditey-4-go-roku-zhittya/viewer>.
26. Сахарова О. Ранкова гімнастика як засіб збагачення словника дітей 4-го року життя. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. № 1 (68), лютий 2020. С. 246-249. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/ped-visnik-68-2020-45.pdf>.
27. Тиндюк Н. Т. Педагогічні аспекти розвитку словника дітей дошкільного віку. Педагогічні науки. Випуск 1.45 (106). С. 145-148.

28. Трифонова О.С. Виховання звукової культури мовлення дітей середнього дошкільного віку. Монографія. Одеса: СВД Черкасов, 2008. 412 с.

29. Федкевич Л.В. Розвиток словника молодших дошкільників у різних видах діяльності. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики / за заг. ред. О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2016. У 2-х частинах. Частина I. 216 с.

30. Хандусенко Н.В., Цюпак І.М. Специфіка активізація словника дитини дошкільного віку засобом гри «Дай відповідь за 5 секунд». IX Міжнародна науково-практичній конференція International scientific innovations in human life» (17-19 листопада 2021 р., м. Манчестер, Великобританія). Манчестер, 2021.

31. Чаговець А., Сирова Ю., Колосова С. Підготовка здобувачів освіти до формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку у процесі пошуково-дослідної діяльності у природі. Актуальні питання гуманітарних наук: Педагогіка. Випуск 35, том 6, 2021. С. 262-266.

32. Чекаліна В.А. Формування мовленнєвої компетентності дошкільників у процесі навчання переказу літературних творів. Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики. Київ, 2014. С. 325-331. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33687277.pdf/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні завдання розвитку словника дитини дошкільного віку (за А. Богуш)

1. Збагачення кількісного складу лексики новими, раніше невідомими словами, а також збільшення словникового запасу за рахунок засвоєння дітьми нових значень багатозначних слів, що вже наявні в їхньому лексичному запасі.

2. Якісне засвоєння лексики, що виявляється в поглибленому розумінні значення й смислових відтінків слів і словосполучень, подальшому оволодінні узагальненням, яке в них виражене. Особливої актуальності у зв'язку з цим набуває завдання уточнення значення слів на основі протиставлення антонімів і зіставлення слів, близьких за змістом, тобто розвиток гнучкості словника, вміння доречно користуватися загальноживаною лексикою у мовленнєвій практиці.

3. Активізація словника - застосування дітьми лексичних засобів у різних мовленнєвих ситуаціях. Лінгвісти поділяють засвоєні дитиною слова на дві категорії пасивний (слова, які вона розуміє, пов'язує з конкретними уявами, але сама ними не користується) і активний (слова, які дитина не тільки розуміє, а й доречно, свідомо використовує у своєму мовленні) словник. Нові слова в мовленні дітей активізуються за умови уточнення значення та закріплення способів їх відтворення на практиці.

Словникова робота у молодших групах за програмою «Дитина»

Перша молодша група «Крихітки» (третій рік життя)

Збагачувати активний словник дітей різними частинами мови: іменниками, дієсловами, прикметниками, прислівниками, лексичне значення яких пов'язане із самообслуговуванням, ігровими діями дітей; вчити вживати образні вирази, епітети, порівняння. Вчити називати по імені вихователя, помічника вихователя, дітей групи, вживати слова — назви тварин, рослин, іграшок, предметів побуту, явищ природи, називати якості предметів, знайомі кольори, форми, розміри, дії дорослих і дітей, емоційні стани людини тощо. Вчити виділяти і називати частини цілого (людей, тварин, рослин, предметів тощо), впізнавати і називати предмети і дії, зображені на малюнках (предметних та з простим сюжетом); розуміти узагальнюючі слова (*іграшки, посуд, меблі, одяг, взуття, їжа, тварини, рослини*), мовні порівняння, слова ввічливості, образні вирази (*зайчик-побігайчик*). Вчити відгадувати прості описові загадки про іграшки, предмети, істот з допомогою дорослого.

Друга молодша група «Малята» (четвертий рік життя)

Слово до слова — зложиться мова. Вчити розуміти значення та смислові відтінки слів, збагачувати словник дітей різними частинами мови, пов'язаними з темами: «Сім'я», «Людина серед людей», «Ввічливі малята», «Дитячий садок», «Транспорт», «Одяг, взуття», «Тварини: свійські та дикі» тощо — у різних життєвих ситуаціях, образними виразами, порівняннями. Вводити у словник узагальнюючі слова (родові та видові поняття), слова, що означають якості та властивості предметів (величину, колір), синоніми, антоніми, спільнокореневі слова. Продовжувати вчити відгадувати описові загадки про іграшки, предмети, істоти. Привчати до вживання «чарівних» слів (слів ввічливого спілкування: дякую, прошу, будь ласка; слів вітання і прощання).

Словникова робота у середній групі за програмою «Дитина»

Середня група «Чомусики» (п'ятий рік життя)

Слово до слова — зложиться мова. Продовжувати збагачувати, уточнювати, активізувати словник дітей різними частинами мови відповідно до тем: «Родина», «Людина серед людей», «Про ввічливість», «Наш дитячий садок», «Різних професій у світі багато», «Україна — рідний край», «Вогонь і діти», «Світлофор-моргайко», «Тварини», «Рослини» тощо. Приділяти увагу правильному розумінню різних слів дітьми, точному вживанню їх за змістом. Поповнювати словниковий запас дітей словами — назвами предметів та явищ навколишнього світу, дій, ознак, кількості; тварин жіночого роду (*вовчиця, слониха*), дитинчат (*кошеня, зайченя*) із пестливими суфіксами (*кошенятко, зайченятко*) і предметів (*дзеркальце, віконце*); людей за фахом, дією (*продавець, поштар*), за характерною ознакою (*сплюха, хвастун*); ознак (*умитий, намальований*); а також складними словами (*листопад, електроприлад* тощо). Учити при порівнянні предметів виділяти і точно позначати істотні ознаки, якості і властивості предметів. Збагачувати мовлення дітей словами з близьким та протилежним значенням (*солодкий — кислий*). Знайомити дітей з різними значеннями багатозначних слів (*хвостик мишки та хвостик у яблука*); використовувати узагальнюючі слова (*їжа, іграшки, посуд, меблі, одяг, взуття, овочі, фрукти, дерева, кущі, квіти, трави*). Розвивати вміння групувати предмети за характерними ознаками, властивостями (*стіл письмовий, обідній, журнальний; одяг для хлопчиків, для дівчаток, для чоловіків, для жінок*). Пояснювати дітям, що люди спілкуються за допомогою слів. Учити відповідати на запитання типу «Яким словом це називається?», «Які ще ви знаєте слова?», «Хто хоче назвати своє слово?». Формувати вміння відгадувати описові загадки про іграшки, предмети, істот, явища.

Словникова робота у старшій групі за програмою «Дитина»***Старша група «Фантазери-мрійники» (шостий рік життя)***

Слово до слова — зложиться мова. Продовжувати активізувати словник дітей різними частинами мови відповідно до тем: «Родина», «Людина серед людей», «Наш дитячий садок», «Навколо нас працюють усі», «Техніка навколо нас», «Україна — рідний край», «Свята», «Тварини: дикі та свійські», «Рослини: фрукти та овочі» тощо. Поповнювати лексичний запас дітей словами — назвами предметів, дій, якостей, властивостей предметів; збагачувати кількісний склад лексики скоромовками, загадками, приказками, учити розуміти їх та пояснювати їх зміст; розвивати вміння добирати слова з протилежним значенням (антоніми): *добрий — злий*; близькі за значенням слова (синоніми): *радісний, веселий*; багатозначні слова (омоніми): *сонечко, ручка, кран; сніг падає, світло падає*; образні порівняння: *багатий, як земля; гарна, як квітка*. Учити вживати слова при визначенні якостей і властивостей об'єктів, що характеризують зовнішність, риси, поведінку людей і тварин; добирати слова, що виражають емоції, стани: *настрій веселий, сумний*. Поповнювати словник узагальнюючими словами (видовими: *природа, професія, країна*; родовими: *кімнатні рослини, військові професії; міста України*). Стимулювати образне вживання слів: *умиватися росою*. Практично ознайомити з деякими фразеологізмами: *голодний як вовк; у рот води набрати — ні пари з вуст; давати хрופака — спати*. Розвивати пізнавальний інтерес дітей до незнайомих та малознайомих слів та їх тлумачення.

Словникова робота з дітьми сьомого року життя за програмою

«Дитина»

«Дослідники» (сьомий рік життя)

Слово до слова — зложиться мова. Продовжувати збагачувати лексичний запас за темами: «Природа» (тварини: дикі та свійські; рослини: фрукти, овочі, квіти і трави; планети Сонячної системи, космос тощо), «Люди» (сім'я, родина, інші люди, людство та ін.), «Культура» (світ предметів, мистецтво: літературне, музичне, театральне, образотворче), «Я» (зовнішній вигляд, гігієна тіла, харчування, статеві особливості, свої думки, почуття, моральна поведінка, взаємини з рідними та друзями тощо). Учити розрізняти істот, предмети, явища за характерними ознаками (*люди — дорослі й діти* тощо); помічати відмінності між предметами, діями, явищами, що мають багато спільного і відмінного, з допомогою педагога пояснювати значення слів синонімічного ряду (*шапка, капелюх, кашкет, бриль*). Закріплювати та розширювати запас антонімів, синонімічних та багатозначних слів, омонімів, узагальнюючих слів (*іграшки, одяг, взуття, меблі, посуд, люди* тощо), уточнювати розуміння їх дітьми та вчити усвідомлено вживати в життєвих ситуаціях. Продовжувати вчити добирати за завданням педагога якомога більше прикметників і дієслів до іменників і навпаки; прислівників до дієслів і навпаки (без уживання термінів). Звернути увагу дітей на сполучуваність деяких слів (*вологі очі, сильний вітер* тощо). Стимулювати образне вживання слів (*квіти розмовляють, стежинка в'ється, струмочок співає*), розвивати стилістичне чуття. Виховувати критичне ставлення до власного мовлення та мовлення інших (дорослих та однолітків), бажання виправляти помилки, говорити граматично правильно.

Методика «Назви знайомі слова»

Мета: визначення активного словникового запасу.

Обладнання: підготовлені узагальнювальні поняття: овочі, фрукти, тварини, рослини, професії, транспорт, меблі, кольори, дії, ознаки.

Інструкція дитині:

1. «Назви овочі...».
2. «Назви фрукти...».
3. «Назви тварини...».
4. «Назви рослини...».
5. «Назви професії...».
6. «Назви транспорти...».
7. «Назви меблі...».
8. «Назви дії...».
9. «Назви ознаки...».
10. «Назви кольори...».

До кожного узагальнювального поняття дитина повинна назвати 5 слів.

Оцінка виставляється в балах (0–5 балів) за всіма завданнями з урахуванням кількості названих слів:

- 0 слів – 0 балів,
- 1 слово – 1 бал,
- 2 слова – 2 бали,
- 3 слова – 3 бали,
- 4 слова – 4 бали,
- 5 слів – 5 балів.

Результати додаються, визначається загальна кількість балів.

Максимальний результат становить $5 \times 10 = 50$ балів.

Бланк до методики «Назви знайомі слова»

ПІБ дитини _____

Інструкція дитині	Названі дитиною слова	Кількість балів	Примітка про затрачений час
1. «Назви овочі...».			
2. «Назви фрукти...».			
3. «Назви тварини...».			
4. «Назви рослини...».			
5. «Назви професії...».			
6. «Назви транспорту...».			
7. «Назви меблі...».			
8. «Назви дії...».			
9. «Назви ознаки...».			
10. «Назви кольори...».			
Загальна кількість балів			

Інтерпретування результатів:

50-40 балів — високий

39-20 балів — середній

19-0 балів — низький

Методика «Розкажи про слово»

Мета: визначення вербального мислення.

Обладнання: Вісім рівноцінних стандартних наборів слів.

Набори слів:

1. Велосипед, цвях, лист, парасолька, хутро, герой, качатися, з'єднувати, кусати, гострий.
2. Літак, молоток, книжка, плащ, пір'я, друг, плигати.
3. Автомобіль, віник, блокнот, чоботи, луска, боягуз, бігти, зв'язувати, щипати, колючий.
4. Автобус, лопата, альбом, капелюх, пух, вереда, вертітися, розв'язувати, чесати, м'який.
5. Мотоцикл, щітка, зошит, черевики, шкура, ворог, спотикатися, збирати, погладжувати, шорсткий.
6. Пароплав, граблі, посилка, пальто, волосся, нероба, їхати, розрізати, розкидати, твердий.
7. Човен, ганчірка, ручка, рукавиця, шкіра, ледар, повзти, приліпити, жувати, липкий.
8. Самокат, викрутка, журнал, хустка, кігті, умілець, кружляти, відриватися, складати, мокрий.

Рівноцінність, психологічна еквівалентність цих наборів забезпечується тим, що у кожний із них у певній послідовності включені однотипні слова. Наприклад, на першому місці у кожному рядку стоїть слово, що означає певний вид транспорту, який має бути знайомий дітям шестирічного. На другому місці – слово, що позначає побутовий предмет.

Для діагностики вихователь обирає один набір. Інструкція: «Уяви собі, що ти зустрівся з іноземцем, людиною з іншої країни, яка погано розуміє українську мову. І от він попросив тебе пояснити, що означає слово «велосипед». Як ти відповіси?».

Оскільки свої відповіді дитина дає у вербальній формі, виникає можливість оцінити її пасивний (знання значень окремих слів) і активний (уживання тих чи інших слів у активному мовленні) словники. Якщо дитина не може відповісти у вербальній формі, то їй пропонують намалювати предмет або показати значення цього слова за допомогою жестів чи рухів. Зазначимо, що тест не має на меті перевірити, чи володіє дитина поняттям, яке позначає дане слово. Трапляється, що дитина цим поняттям володіє, але, не знаючи відповідного слова літературної мови, вживає замість нього якийсь інше (найчастіше діалектне слово). Примітка: якщо вихователь не отримав відповіді на стандартне слово, замінює задане слово словом-синонімом не можна, оскільки тест спрямований не на перевірку оволодіння тим чи іншим поняттям, а на перевірку знання слів, причому саме тих, які належать до літературної мови. Інша річ, що своє розуміння заданого слова дитина може виразити за допомогою жесту або ескізного малюнка.

Потрібно у ході тестування стежити за темпом відповідей дитини, за її мовленням узагалі – чи не є воно занадто уповільненим.

Оцінювання результатів:

Оцінкою за тест є сума балів, що виставляються за кожне з десяти слів набору.

0 балів – відсутність розуміння слова: дитина заявляє, що не знає значення слова, або неправильно пояснює його зміст, наприклад: «Хутро: його кладуть у подушку й сплять на ній»;

1 бали – розуміє значення слова, але своє розуміння може продемонструвати лише за допомогою жестів або малюнка;

2 бали – розуміє значення слова, але своє розуміння може пояснити декількома словами, або схожим словом, наприклад: «Капелюх – кепка». Або: «Від сонця».

3 бали – дитина вербально описує предмет, наприклад: «Велосипед: на ньому катаються; у нього є два колеса». Або: «Це, щоб на ньому кататися»;

4 бали – дитина вербально описує предмет, дає йому характеристику, наприклад: «Автобус: на ньому їдуть в гості; у ньому є водій й багато сидінь». Або: «Парасолька – щоб сховатися від дощу чи сонця, буває різних кольорів»;

5 балів – дитина дає визначення, наближене до наукового (таке, у якому вказаний рід і окремі родові ознаки), наприклад: «Лист – це папір, на якому можна написати про себе й надіслати у конверті поштою».

Отже, максимально можлива оцінка становить $5 \times 10 = 50$ балів.

Бланк до методики «Назви знайомі слова»

ПІБ дитини _____

Інструкція дитині	Надані пояснення дитиною	Кількість балів	Примітка про затрачений час
1. Автобус			
2. Лопата			
3. Альбом			
4. Капелюх			
5. Пух			
6. Вереда			
7. Вертітися			
8. Розв'язувати			
9. Чесати			
10. М'який			
Загальна кількість балів			

Інтерпретування результатів:

50-40 балів — високий

39-20 балів — середній

19-0 балів — низький

Характеристика та опис настільно-друкованої гри «Дай відповідь за 5 секунд. Юніор»

Переваги:

- можна грати в будь-якій компанії;
- викликає бажання повторити партію;
- з цікавістю займає час;
- проста та швидка у реалізації.

Характеристика гри:

Мова: українська.

Вік: 6 +

Кількість гравців: 3-6.

Час гри: 20-40 хв.

Матеріал: картон, пластик.

Виробник: Trefl, Польща.

Склад гри:

- 354 двосторонніх карт питань (708 питань в грі);
- 18 карт «Час»;
- 18 карт «Заміна»;
- 6 фішок різного кольору;
- спіральний таймер з кульками;
- ігрове поле;
- правила;
- коробка з органайзером для карт;

У грі є три типи карт:

- з питаннями;
- особливі карти «Час»;
- особливі карти «Заміна»;

Картки з питаннями в грі двосторонні, на кожній стороні - питання, яке починається зі слів:

- «Назвіть 2...» - жовті, більш простіші,
- «Назвіть 3...» - червоні, більш складні.

Кarti «Заміна» і «Час» видаються на руки кожному гравцеві на початку партії. Вони потрібні, щоб здійснювати ігрові дії.

Мета гри: швидко, за 5 секунд, дати відповідь на запитання на картці. У цій грі все потрібно робити швидко - думати, відповідати, діяти. Перемагає той, хто дасть найбільше правильних відповідей і першим поставить свою фішку на «Фініш». Гра однаково добре піходить і як сімейна, з дітьми і батьками, і як весела вікторина для дорослої компанії 3-6 чоловік. якщо компанія більше, можна розділитися на команди. Головна фішка гри - таймер у вигляді високої спіралі з кульками всередині. Кульки скочуються вниз по спіралі (на дно таймера) за 5 секунд - за цей час ви повинні встигнути відповісти на питання з картки. Поки кульки котяться, таймер видає приємний звук.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, _____ Хандусенко Наталя Вікторівна _____, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

• вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;

- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

• безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;

• оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;

• використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

____ 20.10.21 ____

Дата

підпис

____ Хандусенко Наталя Вікторівна ____

ПІБ